

УДК 378:159.923

ОЛЕНА ФАЙЧУК

Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв

РОЛЬ КУРАТОРА У ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» ДО УМОВ ВНЗ

У статті розглядається проблема адаптації студентів до умов університету. Виокремлюються та розкриваються декілька видів адаптації студента: професійна та соціальна. Подано результати діагностичного дослідження на визначення рівня стресостійкості та соціальної адаптації серед студентів спеціальності «Соціальна робота». Проаналізовано причини дезадаптації та виховані заходи у роботі куратора щодо покращення цього процесу.

***Ключові слова:** адаптація, вищий начальний заклад, студент, куратор, виховна діяльність*

Постановка проблеми; її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Адаптація студентів до умов університету є досить актуальним питанням. Особливо гостро дана проблема стосується студентів спеціальності «Соціальна робота», зважаючи на специфіку обраної професії та особливостей навчання. Вступаючи до ВНЗ молодь зустрічається з низкою труднощів: відрив від сім'ї, особливий графік навчання, більша кількість викладачів та аудиторій, нові та складні навчальні дисципліни, зміна кола спілкування, збільшення обсягу самостійної роботи тощо. Все це накладає відбиток на процес звикання студента до нових умов – умов університету, і вимагає посиленої уваги з боку викладачів. Адже успішна адаптація студентів до умов університету є запорукою їх успішного подальшого навчання, соціалізації та входження в світ професії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми, виділення невіршених її частин. Питання адаптації студентів до університетського середовища досить актуальне сьогодні, про що свідчить значна частина наукових праць, серед яких: О. Борисенко, А. Захарова, М. Левченко, О. Мороз, В. Штифурак досліджували педагогічні аспекти адаптації молоді до навчання у вищому навчальному закладі; Т.Алексеева, В.Демченко, О.Кузнецова, Л.Литвінова, В.Скрипник розкривають психологічні аспекти адаптації; В.Семиченко розробила концепцію системного погляду на процес адаптації особистості; В. Петровський, А. Симоненко, Т. Середа, М. Лісін у своїх дослідженнях піднімають питання адаптації сучасної молоді до нових умов. Але на зважаючи на таку чисельність наукових доробок з окресленої проблеми, посиленої уваги потребує питання ролі кураторів у процесі адаптації студентів різних спеціальностей, зокрема «Соціальна робота»,

Метою статті є визначення особливостей ролі куратора у процесі адаптації студентів спеціальності «Соціальна робота» до умов ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Європейська інтеграція України характеризується значними змінами в освітній сфері, зокрема, приєднання до Болонської конвенції ставить перед нами нові завдання. Ці завдання стосуються, в першу чергу, якості підготовки фахівців. Що вимагає внесення змін у систему професійної підготовки, застосування нових форм і методів навчання. Разом із цим посилюється інтерес до соціально-психологічного становища студентів, у зв'язку з цими змінами. В центрі уваги науковців постає питання покращення процесу адаптації студентів, виявлення факторів успішної адаптації, ролі кураторів у покращенні цього процесу.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу стверджувати, що поняття «адаптація» використовується в різних галузях наукового знання. Дослідники А. Гришанов та В. Цуркан під адаптацією студента розуміють процес приведення основних параметрів його соціальних і особистісних характеристик у відповідність до стану динамічної рівноваги з новими умовами вузівського середовища як зовнішнього фактору по відношенню до студента. До основного змісту процесу адаптації студентів молодших курсів, на їх думку, належать: формування нового ставлення до професії, засвоєння нових навчальних форм, оцінок, способів і прийомів самостійної роботи, пристосування до нового типу навчального колективу, його звичаям і традиціям, пристосування до нових умов побуту, нової студентської «культури», новим формам використання вільного часу тощо [2].

Ми ж дотримуємось точки зору більшості, що адаптація – це процес активного пристосування індивіда за допомогою різних засобів та на основі взаємодії з іншими.

У науковій літературі розрізняють чотири основних види адаптації студентів до умов університету:

– професійна адаптація, яка передбачає заохочення особистості до обраної професії, що виражається в надбанні знань, умінь, навичок, необхідних для майбутньої професії;

– соціальна адаптація, яка відображає процес пристосування індивіда до групи, студентського викладацького колективу; прийняття нормативно-правових та моральних вимог навчального закладу; засвоєння традицій навчального закладу; адаптація до умов проживання у гуртожитку тощо;

– біологічна адаптація, спрямована на врахування у процесі навчання змін, пов'язаних зі здоров'ям студентів, режимом дня, відпочинку, сну, соціально-побутових умов.

– психологічна адаптація відображає стан психологічного задоволення, відчуття комфорту та впевненості в обраній професії та ВНЗ, а також вміння психологічної регуляції своїх емоцій та поведінки у процесі здійснення навчальної діяльності.

Перехід студентів до нових форм у ВНЗ часто супроводжується певними труднощами: переживання, пов'язані з відривом від шкільного колективу та батьків; недостатня психологічна підготовка; нові умови діяльності у навчальному закладі; налагодження самостійного побуту тощо. Все це актуалізує необхідність вживання додаткових заходів з боку ВНЗ в цілому, та кураторів зокрема з метою полегшення та покращення адаптації студентів.

З метою визначення рівня соціальної адаптації студентів спеціальності «Соціальна робота» нами було використано «Методику визначення стресостійкості та соціальної адаптації Холмса і Раге» та власно розроблену анкету. Дослідження проводилося серед студентів спеціальності «Соціальна робота» Чорноморського національного університету імені Петра Могили та включало в себе збір емпіричних даних. Результати дослідження показали, що у 48% опитаних засвідчено високу дезадаптацію з імовірністю у 75-85% та низьку стресостійкість. У 25 % респондентів виявлено середній рівень дезадаптації з імовірністю у 47% та середню стресостійкість. У 16 % студентів виявлено найвищі показники стресостійкості та низький показник дезадаптації з імовірністю у 28%. Високу стресостійкість було зареєстровано у 12% респондентів.

Також було проведено анкетування з метою з'ясувати труднощі в адаптації серед студентів спеціальності «Соціальна робота». Результати анкетування продемонстрували наявність таких проблем адаптації:

- насиченість навчальної програми (вказали 49 % опитаних). У своїх відповідях респонденти зазначили, що їм важко звикнути до ритму студентського життя, зокрема: темпу читання лекцій, необхідності конспектувати, постійно відвідувати бібліотеки та готуватись до складних семінарських занять.

- складність пристосування до нових соціально-побутових умов та колективу (зазначили 20% респондентів). Вказуючи дану проблему студенти зазначали, що в них виникають складнощі у пристосуванні до умов гуртожитку, налагодження контактів з одногрупниками та викладачами. Вони відчують себе самотніми.

- стан здоров'я вказали 13 % опитаних. У своїх коментарях студенти називали такі погіршення стану здоров'я, як: недосипання, зменшення рухової активності, збільшення навантаження на органи зору тощо.

- інші обставини вказали 18% студентів. До цих обставин опитані відносили: відрив від батьківської сім'ї, невпевненість у виборі професії, відсутність розваг тощо.

Отже, аналіз результатів діагностичного опитування засвідчує наявність проблем у процесі адаптації студентів до умов університету. Відповідно постала необхідність у розробці низки виховних заходів, спрямованих на покращення даної ситуації. Адаже мета роботи куратора — створення зовнішніх умов і сприяння актуалізації внутрішніх резервів молодого людини для повноцінної творчої самореалізації як в професійній, так і в інших доступних сферах життєдіяльності [3, с. 24]. Слід зазначити, що серед основних форм виховної роботи кураторів є: виховні години, бесіди, кругли столи, культпоходи до музеїв, на виставки, до театрів, індивідуальна виховна робота зі студентами за потребою.

Зміст діяльності куратора регламентується такими основними нормативно-правовими актами: Законом України «Про освіту», Державною національною програмою «Освіта. Україна XXI сторіччя», «Концепцією виховання дітей та молоді у національній системі освіти», «Національною доктриною розвитку освіти України у

XXI столітті», відповідними інструктивно-методичними документами Міністерства освіти і науки України, а також положеннями, розробленими ВНЗ.

Як зазначає В. Щербатюк напрямами організаційно-педагогічних заходів, які дозволяють кураторові оптимізувати роботу і швидше досягти необхідних результатів, є: проведення роботи з ознайомлення студентів з особливостями навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, професійного орієнтування; ознайомлення куратора з соціально-демографічними характеристиками студентів, вивчення рис характеру, рівня знань і суспільної активності; вивчення системи міжособистісних стосунків, що формується; розвиток у першокурсників організаторських умінь і навичок; надання допомоги у науковій організації праці студентів; надання допомоги студентам в організації самовиховання [5, с. 18-21].

На думку вітчизняних дослідників, куратор вищого навчального закладу виконує такі функції:

- організаторську (керівник, провідник у лабіринті знань, умінь, навичок);
- інформаційну (носієй найновішої інформації);
- трансформаційну (перетворення суспільно значущого змісту знань в акт індивідуального пізнання);
- орієнтовно-регулятивну (структура знань педагога визначає структуру знань студента);
- мобілізуючу (переведення об'єкта виховання у суб'єкт самовиховання, саморуху, самоутвердження) [3, с. 14].

З метою визначення виховних заходів, які були б корисними для покращення процесу адаптації студентів спеціальності «Соціальна робота», нами було проведено анкетування серед викладачів та студентів. Зокрема, результати письмового та усного опитування показали, що основними пропозиціями викладачів були: введення до спецкурсу «Вступ до спеціальності «Соціальна робота» питань стосовно організації навчальної діяльності студента, особливостей їх нової соціальної ролі; залучення студентів до організації та проведення заходів, спрямованих на полегшення процесу адаптації (Дні здоров'я, тематичні брейн-ринги, вікторини, стінгазети та ін.); виховний вплив на студентів (кураторські години, індивідуальні бесіди, запрошення студентів старших курсів, перегляд тематичних відеофільмів); узгодження тематичного змісту дисциплін з метою наповнення їх відповідним змістом, серію тренінгових занять на згуртування групи, круглі столи з викладачами кафедри та студентами старших курсів та ін.

Також слід зазначити, що розробка заходів щодо покращення процесу адаптації студентів спеціальності соціальна робота має відбуватись відповідно до видів адаптації (професійна, соціальна, біологічна, психологічна): ознайомлення першокурсників зі змістом, перспективами обраної ними професії; адаптація до умов групи, всього студентського колективу; створення у студентській групі сприятливої морально-психологічної атмосфери; залучення студентів до занять фізкультурною і спортом; допомога в організації побуту, харчування, відпочинку; врахування характерологічних особливостей і якостей особистості; заходи корекції процесу адаптації студентів тощо.

На наш погляд, умовами, що забезпечують успішну адаптацію майбутніх соціальних працівників до ВНЗ є:

- позитивне ставлення студентів до обраної професії та ВНЗ;
  - постійне бажання вдосконалювати свої знання та вміння в обраній професії;
  - розвиток навичок самостійного навчання;
- створення умов для застосування отриманих знань на практиці;
- професійна компетентність викладачів навчального закладу;

- наявність інституту кураторства;
- індивідуальний підхід до студентів;
- відсутність конфліктів у студентській групі та з викладачами;

насиченість навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності «Соціальна робота» питаннями адаптаційного змісту.

На нашу думку, успішність адаптації в першу чергу залежить від організованої та злагодженої діяльності викладачів ВНЗ. З самого першого дня в університеті студенти повинні відчувати, що їм тут раді, що їм допоможуть. Тому процес адаптації варто починати зі знайомства студента з самим ВНЗ, складом та особливостями роботи факультету, академічною групою. Куратори мають постійно контролювати всі процеси, які відбуваються в групі, вчасно реагувати на появу конфліктів чи інших негараздів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок із напрямку. Адаптація студентів до умов університету є цілеспрямованим процесом пристосування індивіда до нових соціальних умов. Виділяють два основні види адаптації студентів: професійна та соціальна. Проведене діагностичне дослідження серед студентів спеціальності «Соціальна робота» засвідчує наявність високого рівня імовірності виникнення дезадаптації та переважно середній рівень стресостійкості. Тому виникла необхідність у розробці вихованих заходів роботи куратора з метою покращення процесу адаптації студентів з урахуванням специфіки обраної професії. У подальших дослідженнях буде представлено детальний аналіз ефективності виховних заходів у роботі куратора.

Список використаних джерел

1. Асиркіна Г.П. Організаційно-педагогічна структура соціальної адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищих закладах освіти / Г.П. Асиркіна // Проблеми освіти. - № 44. - 2006. - С. 55 - 59.
2. Гришанов А.К., Цуркан В.Д. Социологические проблемы адаптации студентов младших курсов // Психолого-педагогические аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе. - Кишинёв, 1990. - С.29 - 41.
3. Інноваційні комунікативні технології в роботі куратора академічної групи/ Методичні рекомендації /Під редакцією Н.К. Желябіної – Запоріжжя: ЗДІА, 2007.– 67 с.
4. Щербань П. Українська національна ідея і сучасні проблеми виховання учнівської та студентської молоді / П.Щербань // Вища освіта України. – 2005. – №4 . – С. 62 – 68
5. Щербатюк Б. А. Методика дослідження особистості / Б. А. Щербатюк // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 1. – С. 18 – 21.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2017 р.

ФАЙЧУК Е.

Черноморский национальный университет имени Петра Могилы, г. Николаев, Украина

РОЛЬ КУРАТОРА В ПРОЦЕССЕ АДАПТАЦИИ СТУДЕНТОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ «СОЦИАЛЬНАЯ РАБОТА» К УСЛОВИЯМ ВУЗА

В статье рассматривается проблема адаптации студентов к условиям университета. Выделяются и раскрываются несколько видов адаптации студента (профессиональная и социальная). Представлены результаты диагностического исследования на определение уровня стрессоустойчивости и социальной адаптации среди студентов специальности «Социальная работа». Проанализированы причины дезадаптации и воспитательные мероприятия в работе куратора по улучшению этого процесса.

Ключевые слова: адаптация, высшее учебное заведение, студент, куратор, воспитательная деятельность

FAYCHUK O.

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine.

THE ROLE OF THE CURATOR IN THE PROCESS OF ADAPTATION OF STUDENTS OF THE SPECIALTY "SOCIAL WORK" TO THE CONDITIONS OF THE UNIVERSITY

The article discusses the problem of students' adaptation to the conditions of the University. Several types of adaptation have been revealed: professional adaptation and social adaptation. Presents the results of the diagnostic study to determine the level of stress tolerance and social adaptation among students of the specialty «Social work». Analyzed the causes of maladjustment and educational activities curatorial work to improve this process. Indicates what a special role in solving problems of freshmen belongs to curator. The success of the freshmen's tutor mostly depends on a clear understanding of the problem, right choice of main directions of work, optimal selection of forms and methods of education. A characteristic of the main forms of work of the curator with students: conversation, educational classes, trainings, meetings with teachers and senior students and other. A characteristic of head of the year reveals its main functions: supervising learning activities, educational activities, work with information. Notes the conditions of successful adaptation of students of the specialty «Social work»: individual approach, positive attitude to learning, a gradual transition to the profession and other.

Keywords: *adaptation, educational institution, student, curator, educational activities*